

Sateenkaariperheet ry:n perhepoliittiset tavoitteet vuosille 2018–2022

”Hlbt-i-toimintaohjelma, translaki, sijaissyntytyt, perhevapaat, vanhemmuuslaki ja useamman kuin kahden juridinen vanhemmuus”

Mitä perhepoliittisella ohjelmalla haetaan?

Tämä asiakirja koskee yhdistyksen *perhepoliittisia* tavoitteita ja suuntaa yhdistyksen tekemää *vaikuttamistyötä*. Sateenkaariperheet ry on tehnyt perhepoliittista vaikuttamistyötä jo viime vuosikymmenen puolelta lähtien. Monia tärkeitä tavoitteita on saavutettu. Tärkeimpinä voi mainita perheen sisäisen adoption ja avioliiton. Merkittäviä saavutuksia on myös saatu perhevapaiden osalta. Moni asia on kuitenkin vielä kesken. Sateenkaariperheiden lasten ja vanhempien asemasta löytyy vielä lukuisia puutteita, jotka olisivat korjattavissa lainsäädännöllisin uudistuksin.

Painopistealueena sukupuolen moninaisuus

Perhepoliittisesta ohjelmaa *fokusoidaan* asettamalla painopistealue. Kaudelle 2018–2022 painopistealueeksi on valittu sukupuolen moninaisuus. Tarkoitus on kiinnittää huomioita sukupuolivähemmistöihin kuuluvien vanhempien, heidän perheidensä ja perhettä suunnittelevien tilanteisiin. Sukupuolivähemmistöihin kuuluvat esimerkiksi trans-, inter- ja muunsukupuoliset sekä transvestiitit.

Vaikuttamistyötä on painopistealueen asettamisesta huolimatta tarkoitus tehdä laaja-alaisesti ja ajankohtaisesti kysymyksiin reagoiden. Painopiste kuitenkin auttaa yhdistyksen vaikuttamistyötä keskittymään erityisesti tiettyyn teemaan, jonka on koettu jääneen vaille riittävää huomiota aiemmassa vaikuttamistyössä. Painopiste asetetaan tämän tavoiteohjelmaa ajaksi, ja seuraavassa ohjelmassa asetetaan toinen painopistealue. Sateenkaariperheet ry:n tavoitteet liittyvät lapsiperheellisyteen, vanhemmuuteen ja perheellistymismahdollisuuksiin.

Sukupuolen moninaisuuden näkökulmasta keskeisiä *lapsiperheellisyteen liittyviä* asioita ovat translain vanhemmuuteen ja perheellistymiseen liittyvät ulottuvuudet, hedelmöityshoitojen saatavuus sekä luopuminen vanhemmuuden sukupuolittamisesta väestötietojärjestelmässä ja vanhemmuuslainsäädännössä.

Perhepoliittiset tavoitteet vuosille 2018–2022

”Hlbt-i-toimintaohjelma, translaki, sijaissyntytyt, perhevapaat, vanhemmuuslaki ja useamman kuin kahden juridinen vanhemmuus”

1. *Valtionhallinnon toimintaohjelma seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen yhdenvertaisuuden ja hyvinvoinnin edistämiseksi*

Sateenkaariperheiden lasten ja vanhempien hyvinvoinnin takaaminen vaatii, että valtionhallinto ottaa kokonaisvaltaisen vastuun seksuaali- ja sukupuolivähemmistöpolitiikan luomisesta, toteuttamisesta ja riittävästä rahoituksesta. Monet haasteet ovat poikkihallinnollisia ja niihin voidaan vastata vain kokonaisvaltaisen toimenpideohjelman voimin, kuten muiden vähemmistöryhmien osalta on jo aiemmin todettu. Suomi on yksi harvoista Länsi-Euroopan maista, jolla ei koskaan ole ollut minkäänlaista seksuaali- ja sukupuolivähemmistöpolitiikkaa.

2. Sukupuolen moninaisuuteen liittyviä lapsiperhe-elämän haasteita purettava

Sukupuoleltaan moninaiset vanhemmat, heidän puolisonsa ja lapsensa kohtaavat sekä arkielämän syrjintää että lainsäädännön puutteita. Trans-, inter- ja muunsukupuolisten fyysistä koskemattomuutta ei ole kyetty turvaamaan eikä heidän lisääntymisterveydellisiä oikeuksiaan kunnioiteta. Sukupuolen juridisen korjaamisen jälkeen väärän sukupuolen merkinnät jäävät pitkään haittaamaan ja sekoittamaan perheen elämää.

- *Translaki on korjattava ihmisoikeusperustaisesti ja itsemäärämisoikeuteen perustuvaksi. Translaissa olevasta transsukupuolisten lisääntymiskyvyttömyysvaatimuksesta on luovuttava välittömästi.*
- *Sukupuolivähemmistöihin (mukaan lukien intersukupuoliset) kuuluvien puolisoineen on saatava kaikki hedelmöityshoidot ja korvaukset yhdenvertaisilla perusteilla. Sukusoluja on myös voitava tallettaa myöhempää käyttöä varten.*
- *Sukupuoleltaan moninaisten vanhemmuus tunnistettava oikein vanhemmuuslainsäädännössä. Luovutaan vanhemmuusmerkintöjen sukupuolituksesta.*
- *Transtaustan turhaan paljastavat merkinnät väestö- ym. rekistereissä poistettava, muutettava tarvittaessa esim. vanhemmuuden kirjaamisessa käytettävää kieltä.*

3. Perheellistymismahdollisuuksien laajentaminen

- *Säädetään kotimainen, syrjimätön sijaissynnytyslaki*

Sijaissynnytys on säädeltävä kotimaassa. Sijaissynnytyksen täyskiellosta johtuvat epäviralliset ja ulkomaiset järjestelyt aiheuttavat riskejä kaikille osapuolille. Lainsäädännön lisäksi palvelujärjestelmän tuki perheille on olennaisen tärkeä. Sijaissynnytyslainsäädännön on oltava yhdenvertainen, eikä se saa sisältää rajoituksia, jotka eivät ole lapsen edun kannalta tarpeellisia. Järjestelyiden pitää olla avoimia myös sateenkaariperheille samoin edellytyksin kuin muille. Asian valmistelu pitää tehdä perusteellisesti ja tarkastellen avoimesti kaikki vaihtoehdot.
- *Yhdenvertaiset hedelmöityshoidot kaikille sateenkaariperheille julkisilla klinikoilla ja oikeudenmukaiset sairausvakuutuskorvaukset yksityisistä hedelmöityshoidoista*

Julkiset hedelmöityshoitoklinikat kieltäytyvät edelleen hoitamasta sateenkaariperheitä, huolimatta Sosiaali- ja terveysministeriön uusista kiireettömän hoidon perusteista ja tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslautakunnan linjauksesta. Kelan tulee uudistaa korvausperusteensa vastaamaan STM:n ja lautakunnan linjauksia sateenkaariperheiden syrjimättömyydestä hedelmöityshoidoissa. Sen mukaisesti myös naisparien ja itsellisten naisten inseminaatiohoidot lahjasoluilla tulee ottaa sairausvakuutuksen piiriin.
- *Rohkaistaan sateenkaariperheitä ja lastensuojelua lisäämään sijaishuollon perhehoitoa sateenkaariperheissä*

Suomessa toimii joitakin mies- ja naispareja sijaisvanhempina. Sateenkaariperheiden toimimiselle perhehuollon resurssina nykyistä laajemmin ei ole lainsäädännöllisiä esteitä. Sen sijaan lastensuojelun ammattilaisten ja järjestöjen tulee aiempaa aktiivisemmin kutsua ja rohkaista myös sateenkaariperheitä harkitsemaan sijaisvanhemmuutta ja tukiperheenä toimimista.
- *Adoptioyhteistyötä etsittävä sellaisten ulkomaisten toimijoiden kanssa, jotka sijoittavat lapsia sateenkaariperheisiin. Kotimaisissa adoptioissa kehitettävä ammattilaisten osaamista, jotta sijoituspäätöksiä ei tehdä syrjivin perustein.*

Tasa-arvoisen avioliittolain tui mahdolliseksi, että samaa sukupuolta oleva pari voi hakea adoptiovanhemmiksi yhdessä. Samaa sukupuolta olevan parin hakemus on

arvioitava ja lapset sijoitettava perheisiin yhdenvertaisin perustein. Ulkomaisen adoption osalta suomalaisten toimijoiden on aktiivisesti etsittävä yhteistyötä sellaisten kansainvälisten yhteistyökumppaneiden kanssa, jotka sijoittavat lapsia myös sateenkaariperheisiin.

4. Perhevapaiden uudistaminen

Perhevapaajärjestelmään pyritään lähivuosina tekemään kokonaisuudistus. Uudistuksen tulee huomioida perheiden moninaisuus, sateenkaariperheiden tilanteet ja perheiden valinnanvapaus.

- *Perhevapaat mahdollistetaan myös etävanhemmille ja useammalle kuin kahdelle vanhemmalle.*
- *Perhevapaat on joustavasti jaettavissa lapsen vanhempien ja muiden lapsen hoivasta vastaavien kesken perheen tarpeiden mukaisesti.*
- *Etuuksien nimet ja lainsäädännön kieli korjataan huomioimaan perheiden moninaisuus, myös sateenkaariperheiden osalta.*
- *Lainsäädännön kieli muutetaan sukupuolineutraaliksi, mikä edistää sekä tasa-arvoa että sukupuolen moninaisuuden huomioimista.*

5. Useamman vanhemman perheiden tilanteet

Yhä useammassa perheessä lapsella on useampia kuin kaksi tosiasiallista vanhempaa. Tällainen tilanne voi olla esimerkiksi silloin kun on kyse uusperheestä, apilaperheestä tai polyamorisesta perheestä. Lapsen etu vaatii, että jokaista hänen tosiasiallista vanhemmuussuhdettaan tuetaan ja suojataan. Lapsi luo kiintymyssuhteen jokaiseen vanhempaansa vanhempien lukumäärästä riippumatta.

- *Tapaamisoikeus voitava sopia tai määrätä myös sosiaaliselle vanhemmalle*

Lain on mahdollistettava määrätä lapselle tapaamisoikeus muuhun kuin lapsen oikeudelliseen vanhempaan silloin, kun se on lapsen edun mukaista. Vanhemmilla tulee olla myös mahdollisuus sopia etukäteen tapaamisoikeudesta muulle kuin oikeudelliselle vanhemmalle.

- *Vanhempien saatava sopia keskenään huoltajuudesta myös muulle kuin oikeudelliselle vanhemmalle*

Sosiaalilautakunnan tulee voida vahvistaa vanhempien sopimus huoltajuudesta myös silloin, kun vanhemmat esittävät huoltajuutta muulle kuin oikeudelliselle vanhemmalle.

- *Perhe-etuudet useamman vanhemman ja kodin tilanteessa*

- Perhevapaat on joustavasti jaettavissa useamman vanhemman ja kodin kesken. Perhevapaajärjestelmä mahdollistaa jokaisen vanhemman lyhytaikaisen kotona olon lapsen syntymän yhteydessä.
- Elatustuen määräytymisen säätely ja ohjeistus useamman vanhemman perheissä

- *Useamman vanhemman juridinen vanhemmuus mahdollistettava*

Lapsen kaikkien varhaisten kiintymyssuhteiden turvaaminen lapselle on mahdollista varmistaa ainoastaan myöntämällä kaikille lapsen tosiasiallisille vanhemmille juridisen vanhemman asema. Useamman kuin kahden vanhemman vanhemmuus voitaisiin juridisesti vahvistaa ainakin kahdella tavalla.

- *Perheen sisäisessä adoptiossa ei kenenkään tarvitse luopua vanhemmuudestaan*

Nykyään voidaan uusperheissä vahvistaa uuden vanhemman juridinen vanhemmuus perheen sisäisessä adoptiossa. Järjestelmän ongelma on se, että yhden vanhemman on tässä tilanteessa luovuttava vanhemmuudestaan. Usein lapsen etu todellisuudessa vaatisi sekä suhteen luomista uuteen vanhempaan että yhteyden säilyttämistä jo olemassa oleviin vanhempiin. Naisparin tilanteessa tämä voisi esimerkiksi tarkoittaa, että lapsen tosiasiallisen etäisän ei tarvitsisi luopua vanhemmuudestaan, jotta lapsi voisi saada turvatuksen asema siinä kodissa, jossa pääasiallisesti elää.

- *Vanhemmuuslaki (katso seuraava kohta)*

Silloin kun lapsella on jo syntymästään alkaen useampia kuin kaksi vanhempaa, juridinen vanhemmuus on mahdollista vahvistaa jo ennen lapsen syntymää. Tämä voisi toteutua vanhemmuusolettaman ja/tai tunnustamisen kautta vanhemmuuslakia uudistamalla.

6. *Vanhemmuuslaki*

Vanhemmuuslaki mahdollistaa tulevien vanhempien väliset sopimukset vanhemmuudesta, useamman vanhemman vanhemmuuden, yhdistää äitiys- ja isyyslait ja luopuu vanhemmuuden oikeudellisesta sukupuolittamisesta

- Juridisessa mielessä turhasta jaosta äitiyteen ja isyyteen luovutaan. Laki puhuu vanhemmuudesta.
- Luovutaan vanhemmuusolettamasta (isyysolettamasta) kokonaan.
- On oltava mahdollisuus tunnustaa lapsen vanhemmuus ilman, että kukaan muu joutuu luopumaan vanhemmuudesta.
- Useamman kuin kahden vanhemman perheessä voitava sopia sitovasti useamman vanhemman oikeudellisesta vanhemmuudesta ennen lapsen alulle saattamista (Hollannin mallin mukaisesti).

7. *Vanhemmuuden ja huoltajuuden instituutioiden rinnalle tulee luoda vaihtoehtoisia juridisia instituutioita, joissa hoivan vastuuta voidaan jakaa moninaisemmilla tavoilla lapselle tärkeille aikuisille vanhempien sopimuksen tai tuomioistuimen päätöksen mukaan.*

8. *Kaikkien perheiden Eurooppa*

- *Sateenkaariperheiden vapaa liikkuvuus ja perhesuhteiden yhteinen tunnustaminen*
Sateenkaariperheet kohtaavat epäinhimillisiä tilanteita muuttaessaan tai matkustaessaan Euroopan sisällä. Lapsi saattaa menettää juridisen vanhempansa ylittäessään rajan maahan, jossa samaa sukupuolta olevien vanhemmuutta ei tunnusteta. Perhelainsäädäntö ei ole vielä Euroopan Unionin päätösvallassa, mutta komission on ehdotettava lainsäädäntöä, joka edellyttää siviilioikeudellisten asiakirjojen tunnustamista koko Euroopassa. Tällöin kunkin maan on tunnustettava toisessa maassa hyväksytty syntymätodistus, adoptioasiakirja, avioliittotodistus jne, vaikka maille ei voida asettaa vaatimusta perhelainsäädännön harmonisoinnista.
- *Maahanmuutto- ja pakolaiskysymyksissä sateenkaariperheet huomioitava perheenäheidän oikeudellisista suhteistaan riippumatta*

Turvapaikka on myönnettävä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kohdistuvan vainon vuoksi, myös lähialueiltamme tuleville. Itäisen Euroopan kiristyneet asenteet ja lainsäädäntö seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä kohtaan ovat erityinen uhka lapsiperheille, joita saattaa uhata esimerkiksi lapsen aiheeton huostaanotto samaa sukupuolta olevan parin perheestä. Perheiden yhdistämisen yhteydessä on huomioitava mahdolliset sateenkaariperhesuhteet, joilla suurella todennäköisyydellä ei ole juridista asemaa lähtömaassa.

9. *Perhepalvelut kohtaavat kaikenlaiset sateenkaariperheet asiallisesti ja riittävään tietoon nojautuen*

Lapsiperheet kohtaavat säännöllisesti lasten ja perheiden kanssa työskenteleviä ammattilaisia hyvinvointipalveluissa. Ammattilaisilla tulee olla riittävät perustiedot sateenkaariperheistä ja valmiuksia kohdata perheiden moninaisuutta ylipäätään. Palveluntarjoajilla on velvollisuus kouluttaa henkilökuntaansa, huolehtia syrjimättömyyden ja yhdenvertaisen kohtelun periaatteiden toteutumisesta, tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusohjelmien laatimisesta ja sateenkaariperheiden aktiivisesta kutsumisesta palveluiden piiriin.

10. *Opetussuunnitelmat ja oppimateriaalit sisältävät tietoa perheiden moninaisuudesta varhaiskasvatuksessa, yleissivistävässä ja ammatillisessa/akateemisessa koulutuksessa.*

Perheiden moninaisuus ja sateenkaariperheet ovat luonteva ja tärkeä aihe kaikenikäisille oppijoille. Ammattilaiset saavat valmiuksia kohdata asiakkaita ja puuttua erityisiin haasteisiin, joita sateenkaariperheet kohtaavat. Lapset ja nuoret saavat eväitä omaan kasvuun: moninaisuustaidot tekevät jokaisen olon helpommaksi ja antavat kaikille tilaa hengittää. Perheiden moninaisuus ja sateenkaariperheet erikseen mainiten tulee liittää kaikkien koulutustasojen opetussuunnitelmiin. Opetussisällöt on jalkautettava myös oppimateriaaleihin, joissa sateenkaariperheiden tulee näkyä muutenkin kuin erillisinä lukuina.

